

Otizme Psikanalitik Bir Bakış

Engin EKER¹

Özet

Otistik bebeğin insan gelişiminin ilk evresi olan “Normal Otistik Evrede” takıldığı-saplandığı düşünülmektedir ya da bu evreyi kısmi adaptasyonlarla geçirebildikleri için bütüncül olarak bu evrenin özelliklerini aşamadıkları. Bebeğin anne ilişkisi içinde ruhsal dünyanın kabuğunu kıramaması ve iç dünyasını dış uyaranlara açarak yaşamsal doyumu önce anneye daha sonra dış dünyaya yöneltmeyi becerememesi, otizmde en temel unsurdur. Bu yeti kazanılamadığı için sonraki “Normal Ortak Yaşamsal Dönem”e geçilememektedir. Çünkü bu evre, anne ve bebeğin bütünleşmesinin ve insan yavrusunun ilişki kurmasının ilk adımıdır. Otistik bebek hayatı boyunca dış dünyaya kapılarını açamaz, kapıdan ilk görünenle-anneyle- de karşılaşma şansını kaçıır. Ortak yaşamsal ilişkiye geçemez. Bu dönemde, bebek anne tarafından fiziksel olarak doyuruldukça duygusal olarak da ihtiyaç-hoşnut olma nesne ilişkisi başlar. Bu dönemin en önemli özelliği kalıtımsal olarak insan yavrusunun anne ile ikili bir birim içinde duygusal bir bağ oluşturma yetisidir. Daha sonraki tüm insan ilişkilerine zemin hazırlayan bu yeti, otistik bebekte yeşermeye fırsat bulamaz.

Anahtar Kelimeler: otizm, anne çocuk ilişkisi, otistik evre, normal ortak yaşamsal evre.

¹ (Yrd. Doç. Dr.) İstanbul Aydın Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, engineker@aydin.edu.tr

A Psychoanalytical View to Autism

Abstract

It is thought that autistic infants are fixed to the first phase of human development “Normal Autistic Phase”, in other words, they are not exceed entirely characteristics of this phase because they can be integrated with a partial adaptation. In the mother relationship failure to break the shell of the mental world and to manage orientate vital pleasure to firstly mother than secondly whole world by opening inner world to external stimulants of baby, is the basic element in autism. These skills cannot be acquired therefore It isn't possible to pass next normal symbiotic phase. Because this stage is the first step of integration mother and baby and building relationships of human babies. Autistic infants cannot open their doors to the outside world throughout their life and misses the chance of encounter first appearing from the door which is mother. Also autistic infant cannot pass to normal symbiotic relationship. During this period, as the baby was satisfied physically by mother, need-pleasure object relationship starts in emotionally. The most important feature of this period is the ability to create genetically an emotional bond of human baby in a bilateral unit with baby's mother. This ability which prepares the ground for all subsequent human relationships, does not find opportunities to develop in autistic infants.

Keywords: *autism, relationship between mother and child, autistic phase, normal symbiotic phase.*

Giriş

Otizm, ilk olarak 1943 yılında Amerikalı çocuk psikiyatristi Leo Kanner tarafından “Erken Çocukluk Otizmi” olarak adlandırılmıştır. Otizm, daha sonraki yıllarda çeşitli kurullar ve kişiler tarafından da incelenerek Kanner’in tanımı geliştirilmiştir. Günümüze kadar yapılan tanımları ve görüşleri Rutter ve Schopler, dört ana başlık altında toplamıştır:

- 1-Otizmin ortaya çıkma sıklığı 30 aylıktan önce görülmektedir.
- 2-Çocukların konuşma ve dil gelişiminde belirgin bir gecikme söz konusudur.
- 3-Zihinsel gelişimle ilişkisi olmayan, ancak sosyal gelişimle ilgili bir yetersizlik söz konusudur.
- 4- Belirgin davranışları arasında kalıplaşmış oyun, aynılığı koruma ve değişikliğe karşı tepki gösterme yer almaktadır (Rutter, ve Schopler, 1987). Bu gibi temel belirtilerle kendini gösteren otizm’in gerek nörotransmitter gerekse hormon düzeyinde herhangi bir belirgin bir farklılığının olmaması, geçmiş yıllarda ortaya atılan sekretin hipotezi ya da tiomersal aşısıyla ilgili iddiaların bilimsel kriterlere ulaşamaması, otizmin duygusal alanının birincil öneme sahip olduğu savını güçlendirmektedir.

Otizmin Duygusal Alanı ve Ailesel Yansımaları

“Bir kendini oluşturma” problemi olarak da düşünülebilen otizm, daha anne karnında cenin üzerinde etkili olmaya başlamaktadır. Çoğu gebeliğin seyri sorunlarla aksamakta, düşük riski doğmakta ya da gebelikler düşükle sonuçlanmaktadır. Bunun dışında da doğumda birçok sorunun ortaya çıktığı görülmektedir (Kayaalp, 2007).

Doğumla birlikte yenidoğanın psikolojik varlığını kabul etmesi süreci başlamaktadır. Mahler’in vurguladığı gibi yeni doğanlar ve küçük bebekler, dış dünyaya göre ‘ayarlanmadan’ doğmakta ve bebeğin biyolojik doğumu ile psikolojik doğumunu birbiriyle çakışmamaktadır (Mahler, 1974). Bebeğin psikolojik doğum süreci, biyolojik doğumu ve doğum sonrası normal otizm dönemini takiben yaşanan ve hayatın ilk üç yılını içine alan bireyselleşmenin, nesne ve kendilik algısının inşa edildiği, süreklilik kazandığı bir süreçtir. Bu süreçte anne ile bebek arasında ikili ilişkiler vardır. Beynin gelişimi ile birlikte tekrarlayan, çok sayıda kendilik ve nesne izlenimleri (imajları) içe alınarak, kendilik ve nesne tasarımları oluşturulur.

Temsili dünyanın temel birimleri nesne ve kendilik temsilleridir. Bu temsillerin birbirinden ayrışması ve değişik yönlerinin kendi içinde bütünleşmesi öznel dünyanın kurulması ve sağlamlaşması için çok önemlidir. Öznel dünyanın kurulması ve üzerinde yükseleceği temsiller dünyasının organize edilmesi otizmde gerçekleşmemektedir.

Bebekliğin en erken dönemlerinde kendilik ve nesne temsilleri birbirinden ayrılmamıştır. Yenidoğan, derece derece kendi duygularını ve bu duyguları onda yaşatan nesneyi (anneyi) birbirinden ayırma kapasitesini kazanır. Böylece denilebilir ki, yenidoğanın ilk gelişimsel ödevi, kendilik temsillerini ilk nesnelere, özellikle annesinin temsillerinden farklılaştırması ve ayırması, böylece tam oluşmamış olsa da kendilik ve nesne arasında sınırları çizmesidir.

Bu gelişim sürecinin ilk basamağı olan ve her yeni doğanın geçtiği “Normal Otizm Dönemi”nin özellikleri bir patoloji olarak otizmi anlamamızda çok büyük önem taşımaktadır. Otistik bebeğin takıldığı düşünülen bu dönemde kazanılması gereken ruhsal yetenekler ve beceriler edinilememekte ya da kısmi becerileri edinilmektedir. Normal Otizm Dönemindeki saplanmalarda bir sonraki dönem olan “Ortak Yaşamsal Dönem” davranışlarının gelişmediği gözlenir. Genelde ağır yapısal kusurlar mevcut olup, erken çocuksu otizm ortaya çıkar (Mahler, 1974).

Normal Otizm Dönemi: Yaşamın ilk bir ayıdır. Bu dönemin temel işlevi, doğum sonrası koşullarda organizmanın dengesini ruhsal-bedensel düzeneklerle sağlamaktır. Yenidoğan, açlık sancılarına karşı uyanma dışında, zamanın çoğunu uykuda geçirir. Ağız gibi duygulanımsal ve motor boşalım örüntüleri, annenin gereksinimlerini karşılamasını sağlayan sinyaller olup bilinçsiz olarak anneye ulaşır. Normal Otizm Döneminde bebek varsanısal arzu doyumunda kendine yeterlidir. Yeni doğan, iç ve dış dünyanın veya annenin farkında değildir. Bu dönemde bebeğin dünyası nesnesizdir, organize kendilik imajı ve nesne imajı gelişmemiştir. Anne, bir dış ego (ben) olarak işlev görmekte, yani annenin bakım ve ilgisi, yenidoğanı iç ve kuvvetli dış uyaranların seli altında kalmaktan ve örselenmekten korumakta, bir yandan da bedensel algıların yavaş yavaş dışarıya yönelmesine yardımcı olmaktadır (Mahler ve McDevitt, 1989).

Bebegın gelişiminde, gereksinim nesnesi, içsel varsanısal nesneden derece derece dışarıdaki kaynağına dönmeye başlar. Dışarıdaki gereksinim bağlantılı nesneyi biraz olsun fark edince, bebek Normal Ortak Yaşamsal Döneme doğru adım atmaya başlayacaktır. Fizyolojik gereksinim yavaş yavaş psikolojik arzu haline gelir ve duygulanımlar nesne bağlarını kurarlar. Nesne imgesinin sınırları ortaya çıkmaya başlar. Ortak Yaşamsal Dönemde ise, annenin doyurucu bakımı sayesinde çocuğun ben ve ben olmayı haz ve acı veren deneyimleri birbirinden ayırmayı öğrendiğini bildirmişlerdir (Mahler, Pine ve Bergman, 1975).

Bebeklerin önemli bir başka deneyimsel özellikleri, çelişen duygulanımsal renklere sahip temsilleri bütünleştirme ve sentezlemedeki olanaksızlıklarıdır. Böylece ikinci adımın ismi konmuş olur. Olumlu duygulanımlarla renklenmiş nesne temsilleri ile olumsuz duygulanımlarla renklenmiş nesne temsillerinin sentezlemesi. Böylece olumlu ve olumsuz nitelikleri ile bir bütün nesne temsili oluşur. Aynı şekilde bu gelişme kendiliğın sentezlenmesi ve bütünleşmesi için de geçerlidir. Bebek dışarıda çizdiği resmin bir benzerini kendi içinde de çizmektedir (Mahler ve McDevitt, 1989).

İnsanoğlunun belki de en önemli sorunlarından biri olan bu duygulanımlardan bilişlere doğru giden yoldur. İnsanoğlu bir duygulanımı, onun içinde bulunduğu her şartı göz önüne alarak isimlendirir ve iç dünyada ona bir temsil verir, bu temsiller bilişlerin ilkel halleridir. Duygulanımdan temsillere ve daha sonra bilişlere giden bu akışı otistik bebek, gerçekleştirememektedir. Bu sürecin sonunda ulaşılabilecek olan merteye nesne sabitliğinin oluşturulmasıdır. Bu kavram ile kastedilen dışarıdakini/diğer insanı, kendine ait gereksinimleri ve duygusuyla ayrı bir birey olarak tanımak ve onun imgesini - olumlu ve olumsuz olmak üzere - gerçek nitelikleriyle görebilmek ve bunu sürekli hale getirmektir. Böyle bir oluşumun paralel yansıması kendilik için de mevcuttur. Kendilik, uyumlu ve dengeli bir imgeye sahiptir; çevresel değişkenlerden az ya da çok bağımsız bir renklenmeyi yaşar. Bu gelişimin sonunda ulaşılabilecek sonuç nesne sabitliğidir. Nesne sabitliğini ve paralel olarak kendilik sabitliğini de sağlayamayan otistik çocuğun sanki duygusuzmuş gibi, meşgul oldukları eylemlerle uygunsuz sabit, donuk bir duygulanımları vardır (McDevitt ve Mahler, 1989).

İnsani ilişki içerisinde duygulanımsal boyutun olmaması, anne-çocuk ilişkisindeki en büyük boşluğu oluşturur. Otistik çocuğun annesi, çocuğuyla iletişim kuramaz, annelik becerilerini kullanamaz. Çocuğuyla özdeşim kurarak onun ihtiyaçlarını ve bakımını sağlayamaz. Bu annelik hayalleri kurmuş ancak gerçekleştirememiş bir kadın açısından kendi çocukluğunun ve anne-kız ilişkisinin onarılması şansını da kaybetmesi anlamına gelmektedir.

Otistlerin iç dünyada bir kendilik oluşturamamaları, dış dünyada nesneyi keşfedememelerinden kaynaklanmaktadır. Ben-ben olmayan farkını öğrenebilmek için algıların benzer olanlarının birbirine bağlanabilmesi gerekir. Ancak otistikler detaylara takılma özelliği gösterirler. Duyusal bütünleştirme yetenekleri olmayan otistler, bir nesnenin beş duyuya hitap eden özelliklerini bir araya getiremezler. Duyu unsurları kopuk bir şekilde dağılırlar. Bir tür çökme mekanizması kullanan otistler, normal bir bebeğin gelişiminde 2 ay civarında göstermesi gereken “Sosyal Gülümseme” tepkisini veremezler. Bedenden gelen haz verici uyarıların bir araya gelmesiyle oluşan hoşnutluk halinin bir göstergesi olan gülümseme, otistik bebek annenin varlığından gelen uyarıları ayırıp sentezleyemediği ve bütünleştiremediği için ortaya çıkamamaktadır. Aynı şekilde 8 ay civarında bebeğin tüm iç ve dış algılarından ortaya çıkardığı cepheden anne fotoğrafı ve bunun tanınması, otistik bir bebekte gerçekleşmemektedir. Otistik bebek anne ve anne olmayana ayırt edemediği için yabancı kaygısı da ortaya çıkmamaktadır çünkü onun için nesne(tüm dış dünya) fark edilmeyen yani yabancı kalandır (Kayaalp, 2007).

Dili öğrenmek de, konuşmak da ötekiyle ilişki kurmaktan geçiyor. İnsanoğlu ancak ve ancak ilişki içerisinde konuşur. “Öteki”, varlığımızı kabul etmek ve kendisinden bir şey istemek için vardır. Ötekinin varlığını kabul etmek, onunla ilişki kurulabileceğini de göstermektedir. Konuşma da ancak bu düzlem içinde var olmaktadır. Konuşma duygusal alanın içinde gerçekleşmektedir. Duygusal boyutu olmayan bir iletişim pratiği işkenceye dönecektir. Ancak otistlerin dili öğrenbilme kapasiteleri de bu duygusal alanın devreye sokulmadığı bir pratiktir. Bu nedenle iletişimin ancak belli başlı kalıpları öğrenilir ve asla kendiliğindenlik yoktur. Kendiliğindenlik arzu etmek demektir. Arzu etmek için de içeride bir benliğin oluşmuş olması gerekir ki bu benliğini karşısındaki kişiye yansıtılsın.

Otistik çocuktaki bu düzeyin olmayışı iletişimin karmaşık boyutlarına geçişi de engellemektedir. Dil bir semboller bütünüdür. Bu semboller bütünü otistik hayatta reddedilir. Hele ki dilin mecazi anlamları, farklı okumaları dil düzeyine gelebilmiş otistler için bile yabancıdır. Değişmezlik arzusuna ki bu iç ve dış nesneyi sabitleyememekten kaynaklanıyordu, uymayan mecaz anlamlar, kinayeler, espriler ve atasözleri otistler için güvenilir ve anlaşılmazdır. Otistler o nedenle yalan söylemezler. Çünkü lisan, bilgilendirmeden ziyade içsel gerçekliği saklama amacına hizmet eder. Ancak otistler bu amaçla dili kullanamazlar, içsel gerçekliği saklamak ya da ortaya çıkarmak gibi bir seçenekleri yoktur, içeriği koruyacak bir kalıp, bir zırh oluşturmamışlardır.

Otistik çocukların eğitimlerinde dikkat çeken unsur, iletişim kalıplarını öğrenme biçimleri değil, bu eğitim vasıtasıyla sürekli ve düzenli bir ilişki içine girmiş olmalarıdır. Birçok otistik çocuktaki sevindirici gelişmeler eğitimin bir ilişki çerçevesinde verilmesinin onlara yararlı gelmesidir.

Otistik bebeğin insan gelişiminin ilk evresi olan “Normal Otistik Evrede” takıldığı-saplandığı düşünülmektedir ya da bu evreyi kısmi adaptasyonlarla geçirebildikleri için bütüncül olarak bu evrenin özelliklerini aşamadıkları. Daha önce değindiğimiz kabuğun kırılmaması, bebeğin anne ilişkisi içinde iç dünyasını dış uyaranlara açarak yaşamsal doyumunu önce anneye daha sonra tüm dünyaya yöneltmeyi becerememesi en temel unsurdur. Bu yeti kazanılamadığı için sonraki “Normal Ortak Yaşamsal Dönem”e geçilememektedir. Çünkü bu evre, anne ve bebeğin bütünleşmesinin ve insan yavrusunun ilişki kurmasının ilk adımınıdır. Otistik bebek hayatı boyunca dış dünyaya kapılarını açamaz, kapıdan ilk görünenle-anneye- de karşılaşma şansını kaçırmaz. Ortak yaşamsal ilişkiye geçemez. Bu dönemde, bebek anne tarafından fiziksel olarak doyuruldukça duygusal olarak da ihtiyaç-hoşnut olma nesne ilişkisi başlar. Bu dönemin en önemli özelliği kalımsal olarak insan yavrusunun anne ile ikili bir birim içinde duygusal bir bağ oluşturma yetisidir (Mahler ve McDevitt, 1989). Daha sonraki tüm insan ilişkilerine zemin hazırlayan bu yeti, otistik bebekte yeşermeye fırsat bulamaz.

Sonuç

İlişki zemini kaybeden sadece otistik insan yavrusu değil anne-babadır da. İnsan neden bebek sahibi olmak ister, nedir asıl hedeflediği? Bebek, çifte nesillerini devam ettirme şansı verirken aynı anda anne-babaya kendi çocukluklarını onarma şansını verir. Anne-baba olmak, kendi çocukluk rolü karşısında deneyimlediği anneliği/babalığı yansıtarak mümkün olur (Kernberg, 1995). Anne-babalar kendi yoksunluklarını, eksikliklerini bebeklerinin yaşamaması konusunda çok hassastırlar. Kendi çocukluk fantezilerini, doyurulma fırsatı bulamayan, engellenen arzularını ve hayal kırıklıklarının telafisini yeni doğan bebeğiyle aşmak ister anne-baba. Bu açıdan bebek, anne-babanın narsistik bir uzantısıdır. Gerçekleştirilememiş tüm hayaller bebekle gerçekleştirilecektir, bebek böylelikle değerlenir ve idealleştirilir (Parman, 2003).

Aynı zamanda bu yolla ebeveynler kendilerinden bir izi bebeklerinde bırakarak bir bakıma ölüme de karşı çıkmış olacaklardır (Parman, 2003). Nesillerinin devamını da garanti etmiş olan ebeveynler, yaşlılık yıllarında çocuklarının bakımına duyacakları ihtiyacı da göz önünde tutabilir.

Tüm bunlar, bebekleri ebeveynin geleceğinin bir sembolü haline getirir ve tüm narsistik yatırımların kendine yansıtılmasını sağlar. Bebek ebeveynin benliğinde hissettiği defoları, yaraları iyileştirmekle kalmayacak, bunları sonraki nesillere de aktaracaktır. Bu şekilde duygusal bir bağ kurulan ve bir bakıma bel bağlanan bebek kavramı, tüm bu idealize edilmiş figürün içini dolduramazsa ortaya iki taraf için de zor durumlar çıkmaktadır. Bu durum bebeğin anne-babanın ideallerine uymadığı her durum için geçerlidir. Yoğun bir depresyon ve narsistik yaralanma yaşayan ebeveynler, bunu çocuklarına yansıtmakta ve nesne ilişkileri suçluluk, cezalandırılma ekseninde gelişmektedir. Ancak otistik çocukların çoğunda eksik olan, diğer engel gruplarında belli düzeylerde mümkün olan yansıtımların yani ilişki kurabilme ihtimalinin bile olamamasıdır. Bu tip bir çıkışsızlığın ve çaresizliğin yaratacağı depresyon kolay baş edilebilecek gibi değildir.

Bu nedenle bununla baş etmekte zorlanan aileler, haklı olarak otistik çocuklarında sağlayamadıkları doyumunu sağlamak ve derin depresyonlarını telafi edebilmek için yeni bir bebek doğurma yolunu seçmektedirler.

KAYNAKÇA

- [1] Kayaalp, L. (2007). Gelişimsel Psikopatoloji Dersi Yayınlanmamış Ders Notları. İstanbul.
- [2] Kernberg, O. F. (1995). Love Relations. Normality and Pathology. New Haven and London: Yale University Press.
- [3] Mahler, M.S. (1974). Symbiosis and individuation :The psychological birth of the human infant. Psychoanal. study child (29): 89-106.
- [4] Mahler, M.S. ve McDevitt, J.B. (1989). The seperation - individuation process and identy formation . The Course of Life (2): 19-35.
- [5] Mahler, M.S., Pine, F. ve Bergman, A. (1975). The Psychological Birth of the Human Infant: Symbiosis and Individuation. New York, Basic Books.
- [6] McDevitt, J.B. ve Mahler, M.S. (1989). Object Constancy, Individuality and Internalization. The Course of Life (2): 37-60.
- [7] Parman, T. (2003). Ergenlik ya da merhaba hüznü. Bağlam Yayıncılık. s: 60-65.
- [8] Rutter, M. & Schopler, E. (1987). Autism and pervasive developmental disorder: Concept and diagnostic issues. Journal of Autism and Developmental Disorders (17): 159-86.